

Küresel Salgın Sonrası Küresel Eko-Politik Dönüşüm

Prof. Dr. H. Tarık Oğuzlu

Prof. Dr. Tarık Oğuzlu

Prof. Dr. Tarık Oğuzlu Antalya Bilim Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Başkanı ve aynı üniversite bünyesinde faaliyet gösteren Sosyal, Ekonomik ve Politik Araştırmalar Merkezi'nin direktörüdür. Dr. Oğuzlu profesörlük derecesini 2013, doçentlik derecesini 2008, doktora derecesini 2003, yüksek lisans derecelerini de sırasıyla 1998 ve 2000 yıllarında almıştır. 2004-2012 yılları arasında Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olan Dr. Oğuzlu, 1999 senesinde aldığı Avrupa Birliği Komisyonu Jean Monnet bursuyla London School of Economics'de ikinci yüksek lisans tez çalışmasını tamamlamıştır. Dr. Oğuzlu, Uluslararası Siyaset, Uluslararası İlişkiler Teorileri, Dış Politika Analizi, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri, Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci, Avrupa Birliği Dış ve Güvenlik Politikaları, Amerikan Dış ve Güvenlik Politikaları ve Türk Dış Politikası dersleri vermektedir.

Prof. Tarık Oğuzlu

Prof. Tarık Oğuzlu is currently the Chair of the Department of Political Science and International Relations and the Director of the Center for Social, Economic and Political Research (SEPAM) at Antalya Bilim University. He holds a Ph.D. degree in International Relations taken from Bilkent University in 2003. He holds a Master of Science degree in International Relations taken from the London School of Economics and Political Science in 2000 as well as a Master of Arts degree in International Relations taken from Bilkent University in 1998. He was granted the Jean Monnet Scholarship of the European Commission in 1999. He works on the following subjects: international relations theories, Europeanization of foreign policy, European Union foreign and security policy, transatlantic relations, Turkish foreign policy, Turkey's relations with EU and NATO/US, Turkey-Greece relations, Cyprus dispute, Turkey and the Middle East.

Küresel Salgın Sonrası Küresel Eko-Politik Dönüşüm

Prof. Dr. H. Tarık Oğuzlu

Antalya Bilim Üniversitesi

tarik.oguzlu[at]antalya.edu.tr

Özet

Bu çalışma COVID-19 salgını sonrasında uluslararası siyasetin doğası ve uluslararası ilişkilerin yapısında ortaya çıkması muhtemel etkileri analiz ediyor. Küreselleşmenin ve ulus devletin geleceği, liberal ve otoriter devlet modellerinin bu süreçteki performansları, illiberal popülist siyasetin geleceği, salgını kontrol altına almak adına atılan adımların ahlakiliği, Avrupa Birliği bütünleşme sürecinin akıbeti ve Amerika Birleşik Devletleri ile Çin arasındaki jeopolitik rekabetin seyri salgının ortaya çıkardığı dinamiklerden yakından etkilenecek. Salgınla mücadele bağlamında ABD ve Çin hükümetlerinin benimsemiş oldukları tutumlar onların küresel yönetim bağlamındaki liderlik kapasitelerini de yakından etkileyecek. COVID-19 sonrası çağda hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı yönündeki öngörülere karşın bu çalışma daha ihtiyatlı bir tutum takınılması gerektiğini iddia ediyor ve geleceğin nasıl şekilleneceğine dair yapılan öngörülerde daha mütevazı olunması gerektiğini salık veriyor.

Anahtar Kelimeler

COVID-19, küreselleşme, ulus-devlet, ABD-Çin rekabeti, Avrupa Birliği

The Political-Economic Transformation in the Post-Pandemic Era

Abstract

This study tries to examine how the COVID-19 pandemic might affect the nature of international politics as well as the structure of international relations in the years to come. The way the pandemic unfolds and the measures adopted to stem it will likely affect the future of globalization process and the nation-state, the allure of democratic and authoritarian regimes, the future of illiberal populist parties and movements, the attractiveness of alternative moral approaches, the future of European Union integration process and the future trajectory of the geopolitical competition between the United States of America and Peoples' Republic of China. The policies adopted by American and Chinese governments during this process will strongly affect their respective capabilities to play leadership roles in different aspects of global governance. Even though it is quite popular to argue that nothing will remain the same after the COVID-19 pandemic, this study recommends that analysts adopt a more modest and prudent approach in predicting the future course of international politics. It is still too early to offer ironclad statements regarding the future of international relations.

Keywords

COVID-19, globalization, nation-state, USA-China rivalry, European Union

Giriş

COVID-19 salgını sonrasında uluslararası siyasetin temel dinamiklerinin ciddi şekilde değişeceğine dair bir kanaat oluşmuş durumda. Bundan sonra hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını ileri süren kişilerin sayısı oldukça fazla. Buna mukabil bu durumun abartılmaması gerektiğini düşünen kişiler de hiç az değil. Bu salgının bir çağı kapatıp yeni bir çağı açmakta olduğu yönündeki görüşlere ihtiyatlı yaklaşmak gerekiyor, zira salgının uluslararası ilişkiler ve uluslararası siyasetin temel dinamikleri üzerine olabilecek etkilerini analiz etmek için yeterince zaman geçmiş değil. Yine de bu salgının Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru yaşanan İspanyol gribi, 1929'daki Büyük Buhran, 1941'de Japonya'nın Amerikan donanmasını Pearl Harbor limanında bombalaması, 11 Eylül 2001'de Amerikan topraklarının uluslararası terörist saldırıların hedefi olması ve 2008'deki küresel finansal kriz gibi uluslararası ilişkilerin doğasında ve tarihin akışında önemli sonuçlar doğuracak bir karakter taşıdığı ileri sürmek yanlış olmaz.

Salgının olası sonuçlarını ve ortaya çıkaracağı dinamikleri analiz etmek için yeteri kadar süre geçmiş olmasa da biz bu yazıda salgının başlangıcından günümüze yaşananlardan yola çıkarak nasıl bir geleceğin insanlığı beklediğine dair bazı öngörülerde bulunacağız. Bunu yaparken dengeli bir tutum takınıp nelerin değişip nelerin eskisi gibi değişmeden kalacağını tartışmaya çalışacağız.

Bu çalışmada bizi ilgilendiren asıl konu salgının uluslararası ilişkiler, küreselleşme, büyük güçler arası rekabet ve ulus-devletin geleceğine dair ortaya çıkarabileceği etkiler olacak. Küreselleşmenin ve ulus devletinin geleceği, liberal ve otoriter devlet modellerinin bu süreçteki performansları, illiberal popülist siyasetin geleceği, salgını kontrol altına almak adına atılan adımların ahlaklılığı, Avrupa Birliği bütünleşme sürecinin akıbeti ve Amerika Birleşik Devletleri ile Çin arasındaki jeopolitik rekabetin seyri salgının ortaya çıkardığı dinamiklerden yakından etkilenecek. Salgınla mücadele bağlamında ABD ve

Çin hükümetlerinin benimsemiş oldukları tutumlar onların küresel yönetim bağlamındaki liderlik kapasitelerini de belirleyecek. Sosyal hayatın, iş yapış şekillerinin, aile içi ilişkilerin, eğlence anlayışlarının, üretim ilişkilerinin ve teknoloji ile insan arasındaki ilişkinin muhtevasına yönelik öngörülerde bulunmak önemli olsa da bu yazıda bu konuları analiz dışında bırakıyoruz.

Küreselleşme ve Ulus-Devlet

Koronavirüs salgınının uluslararası ilişkilerin doğası üzerine olabilecek olası sonuçlarını tartışırken birçok gözlemcinin vurguladığı ilk konu küreselleşme sürecinin bu yaşananlardan olumsuz etkileneceğidir. İnsanlar, sermaye, hizmetler, teknoloji ve ürünlerin sınırlar-arası trafiğinin hızlandığı ve kolaylaştığı varsayımı üzerine oturan küreselleşme olgusu bu süreçte ciddi bir zemin kaybedecek gibi duruyor. Virüsün yayılma hızını minimuma indirmek adına alınan en önemli tedbirler arasında sınırların kapatılması geliyor. İnsanların ve ürünlerin mobiletisinin yavaşladığı son birkaç ay içinde birçok kesim küreselleşmenin umulandan çok hızlı ilerlediği ve dünyanın uzak bölgelerinde ortaya çıkan gelişmelerin bizlerin ekonomik refahını, fiziksel sağlığını ve güvenliğini olumsuz şekilde etkilediğini söylemeye başladı. Başta Çin olmak üzere küresel tedarik zincirlerinin merkezinde yer alan ülkelerin ekonomilerinde ortaya çıkabilecek ciddi orandaki yavaşlamaların diğer ülke ekonomilerini olumsuz yönde etkilediğini gördük. Küreselleşme sürecinde birçok ürünün ülke sınırları dışında üretildiğine şahit oluyorduk. Dünya ticaretindeki ana payı çok-uluslu şirketlerin kendi aralarında ya da kendi içlerinde yaptıkları ticaret oluşturuyordu. Sırf daha az maliyetli olduğu için birçok ürün emeğin ve diğer üretim girdilerinin daha ucuz olduğu ülkelerde üretilemeye başlanmıştı.

COVID-19 bize yüz maskesi, oksijen makineleri, ilaçlar ve birçok tıbbi malzemenin ülke sınırları dışında üretilmesinin ne kadar önemli riskler ortaya çıkarabileceğini gösterdi. Krizle birlikte küresel tedarik zincirlerinde yaşanan ciddi bir aksamının birçok ülke ekonomisini durma aşamasına getirdiğini gördük. Ayrıca salgının yayılmasını durdurmak adına alınan birçok tedbir ciddi bir arz ve talep daralması yaratmış durumda. İlerleyen yıllarda üretimi ulusal ve yerel düzeye çekip başkalarına daha az bağımlı olma dürtüsü devam edecek. Küresel tedarik zincirleri artık daha fazla bölgesel düzlemde kurulacak. Ülkeler birçok malı, özellikle de stratejik anlamda yaşamsal olanlarını ya kendileri üretecek ya da kendilerine coğrafi olarak yakın ülkelere alacaklar. Ekonomik kırılganlıkları önlemek adına devletler ekonomiye daha fazla müdahale edecekler. Sosyalist olmasa bile sol ekonomi politikaları daha revaçta olacak. Örneğin, Başkan Trump ülkesiyle Çin arasındaki karşılıklı bağımlılık üzerine oturan ekonomik ilişkileri minimuma indirmek ve mümkünse iki ülke ekonomisini tamamen birbirinden koparmak şeklindeki politikalarına salgınla hız verdi. Öz kaynaklarla üretim yapmak ve ekonomik büyüme noktasında başka ülkelerin pazarlarına olan erişimi yaşamsal olmaktan çıkarmak salgınla tekrardan önemli olmaya başladı.

Küreselleşme sürecinin ülke içi gelir eşitsizliklerini ciddi oranda arttırdığı ve ulus-devlet ile demokrasi arasındaki ilişkiyi zedelediği noktasında ciddi eleş-

tiriler vardı. Orta sınıflar ile üst gelir grupları arasındaki makasın ikincisi lehine büyüdüğü ve orta ve alt gelir grubundaki insanların gelirlerinde ciddi düşüşlere neden olduğunu biliyorduk. COVID-19 salgınına baskılamak adına alınan birçok tedbir ülke ekonomilerinde ciddi daralmalara sebep olurken bu durumdan en olumsuz etkilenenler mavi yakalı çalışanlar oldu. Bu bir tesadüf değil.

Salgının ortaya çıkardığı sonuçları incelerken Amerika Birleşik Devletleri'nde Afro-Amerikalı bir vatandaşın beyaz bir polis tarafından öldürülmesi neticesinde ülke genelinde ortaya çıkan protesto hareketleri dikkatleri çekiyor. Dünyanın askeri ve ekonomik anlamda en zengin ülkesinde yaşanan şiddetli protesto gösterilerini ve talana varan taşkınlıkları salt beyaz ırkçılığa karşı bir tepki olarak değil aynı zamanda neoliberal sosyal ve ekonomik düzene karşı birikmiş bir öfkenin tezahürü olarak görmek gerekir. Ülke nüfusunun yaklaşık yüzde 15'ini oluşturan Afrika kökenli Amerikalılar sayı olarak 40 milyon civarında. Ulusal zenginlikten en az payı alan, son pandemi krizinde en fazla işsizlik yardımı başvurusunda bulunan, hapishanelerdeki en kalabalık tutuklu kitlesini oluşturan ve uzun yıllardır sistemli bir ayrımcılığa maruz kalan Afro-Amerikalıların mevcut sistemin dengesizlikleri ve yapısal adaletsizliklerinden memnun olmamalarından daha doğal bir durum olamaz. Amerika şu anda koronavirus salgınına en kötü yaşayan ülkelerin başında geliyor. Salgın nedeniyle hayatını kaybedenlerin ezici çoğunluğu Afro-Amerikalılar. Yaptıkları emek yoğun işlerden dolayı virüse en çok Afro-Amerika kökenli Amerikan vatandaşları maruz kalıyor. Salgını kontrol altına almak adına alınan birçok tedbir en başta Afro-Amerikalıların hayatlarını olumsuz etkilemiş durumda. En fazla işten çıkartılan ve en fazla işsizlik yardımı başvurusu yapan Amerikalılar bunlar. Son 30 yıldır gelirleri artmak bir yana, büyük bir hızla düşen kesim de yine Afro-Amerikalılar. Hem bedensel olarak hayatta kalmak hem de ekonomik olarak geçinmeye çalışmak bu grup için şu an çok zor. George Floyd'un ölümü sonrası yaşanan yağma olaylarının arka planında bu durum yatıyor. Protestolarda gösterilen vandallığı ve böyle durumları fırsat bilip sahneye çıkan aşırı sağ ve aşırı sol marjinal grupları bir kenara koyacak olursak, sokaklara çıkan birçok insan aslında mevcut ekonomik sisteme tepkisini gösteriyor. İnsanları metalaştıran, kendisine yabancılaştıran, zengin sınıfla orta ve alt gelir grupları arasındaki gelir uçurumunu gözle görünür oranda büyüten neoliberal ekonomik düzen dünyadaki siyasi ve ekonomik dengelerin hızlı bir şekilde batıdan doğuya kaydığı günümüzde artık daha da katlanılmaz boyutlara ulaşmış durumda.

Uzun süredir çok-uluslu şirketlerin üretim kararlarının, sektör ne olursa olsun, seçilmiş iktidarların kararlarından daha fazla insanların kaderlerini etkilediklerine şahit oluyorduk. Bu duruma yönelmiş tepkiler son yıllarda tırmanmış ve dünyanın birçok farklı ülkesinde egemenliğin tekrar kazanılması gerektiğine inanan siyasi hareket ve partiler güç kazanmaya başlamıştı. Neoliberal küreselleşme sürecinin insanları 'homo-economicus' temelinde eşitleyen ve onları adeta salt üretici ve tüketicilere indirgeyen mantığı karşısında insanların özünde 'homo-sociologicus' olduklarına inanan akımlar zemin kazanmaya başlamıştı. İlliberal popülist siyasi çizgi son yıllarda neredeyse dünyanın her yerinde

görünür hale gelmeye başlamıştı. Popülist olmasa da, yabancılara şüphe ile bakan, çok-kültürlü toplum yapısını sorgulayan, geleneksel değerlerin aşınmasına tepki duyan ve siyasetin odak noktasına milliyetçi bakış açısını yerleştiren akım ve hareketler son zamanlarda ivme kazanmışlardı. COVID-19 sonrası dünyada bu yöndeki trendlerin hızlanarak devam edeceğini öne sürmek yanlış olmayacaktır. Sağlık, güvenlik ve ekonomik refahın yerel ve ulusal düzeylerde sağlanmasının daha doğru olacağı noktasındaki görüş salgınla güç kazanmaya başlayacak.

Salgınla mücadele noktasında önemli kararların ve önlemlerin ulusal ölçekte alındığına şahit olduğumuz bu günlerde küresel ölçekte koordinasyon ve iş birliği adımlarının eksik kaldığını görüyoruz. Ne Dünya Sağlık Örgütü ne G-7, ne G-20, ne Avrupa Birliği ne de diğer uluslararası örgütler bu süreçte kendilerinden beklenen küresel koordinasyon ve liderlik görevini yerine getirdiler. Son kertede insanlar ekonomik refahları ve fiziksel güvenlikleri noktasındaki tedbirleri kendi hükümetlerinden talep ediyorlar. Devletlerin ekonomi başta olmak üzere birçok alanda daha etkili olmaya başlayacakları bir zaman dilimine giriyoruz.

Avrupa Birliği ve İliberal Popülist Siyaset

Küreselleşme ile milliyetçilik/ulus-devlet arasındaki gerilime en bariz şekilde Avrupa Birliği özelinde şahit oluyoruz. COVID-19 salgını AB bütünleşme sürecinin üzerine oturduğu değerlerin sorgulanmasını hızlandırdı. Salgından en fazla etkilenen İtalya ve İspanya AB'nin en zengin üyelerinden bekledikleri desteği göremediler. Başta Almanya ve Hollanda olmak üzere AB içinde sıkı para ve maliye politikaları taraftarı üyeler, ekonomileri krizden olumsuz etkilenen güneydeki müsrif ortaklarını rahatlatıcı ekonomik yardımları yapma noktasında zorluk çıkarmaya devam ediyorlar. AB Merkez Bankası'nın Avro-tahvilleri çıkarıp toplayacağı paraları güney Avrupa'da bulunan üyelerine vermek istemesine karşın, Almanya ve diğer zengin AB üyesi ülkeler buna karşı çıkmaya devam ediyorlar.

Bunun yanında krizin kontrol altına alınmasında AB üyesi ülkelerin birbirlerine dikkate değer ölçüde tıbbi yardım yapmadıklarına şahit oluyoruz. AB'nin ortak kurumları üzerinden politikalar üretmediği bir kez daha görüldü. Macaristan ve Polonya gibi ülkelerde iktidarda bulunan yönetimler salgının ortaya çıkardığı olağanüstü şartları fırsat bilip demokrasiyle bağdaşmayacak adımlar atıyorlar. Örneğin Macaristan'da Başbakanı olağanüstü hal ilan edip bu süreç zarfında ülkeyi tek elden yönetmesine izin veren karar meclis tarafından onaylandı. Kriz anlarında özgürlük ve güvenlik arasındaki dengenin güvenlikten yana kurulabileceğini Macaristan göstermiş oldu. Kriz sonrasında bu durumun devam edebileceğine dair ciddi endişeler var. Salgını kontrol altına almak adına alınabilecek birçok tedbirin devletleri bireyler karşısında güçlendirip güvenliği özgürlükten daha önemli bir değere dönüştürebileceği endişesi devam ediyor.

Salgın öncesinde AB içinde görülmeye başlanan bütünleşme karşıtı popülist hareketler salgından daha da güçlenerek çıkabilir. Bunun olmaması için sal-

gına karşı verilen mücadelede önemli AB üyesi ülkelerde iktidarda bulunan merkez partilerin kısa vadede başarılı olmaları gerekiyor. Örneğin, bu süreci diğer AB üyesi ülkelere göre daha başarılı yürüten Almanya'da iktidarda bulunan Hristiyan Demokrat ve Sosyal Demokrat partilerin yeniden kazanmaya başladıkları zemini popülist Almanya için Alternatif Partisi'ne kaptırmamaları için kısa vadede başarılı olmaları şart. Rasyonalite ve bilimsel yaklaşımları merkeze alan merkez partilerin aşırı sağ ve aşırı solda yer alan popülist rakiplerine karşı başarılı olabilmeleri onların bu salgın sürecini iyi yönetmelerine yakından bağlı.

Devlet Kapasitesi

Bu süreçte altı çizilmesi gereken bir gelişme de şu oldu. Ülkelerin kendi içlerinde nasıl yönetildikleri ve hangi siyasi değer ve normlara inandıklarından ziyade onların devlet kapasiteleri salgını kontrol altına alma ve geriletme becerilerini belirledi. Sağlık sektöründe ciddi devlet kapasitesine sahip olan ve hızlı kararlar alıp bunları merkezi bir şekilde uygulayan devletler bu süreçte çok daha başarılı oldular. İster demokrasi ile yönetilen Almanya, Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Türkiye gibi ülkeler olsun, ister daha otoriter bir yönetim geleneğine sahip olan Çin, Singapur ve Vietnam gibi ülkeler olsun, güçlü devlet kapasitesine sahip olan ülkeler bu süreçte öne çıktılar. Bu ülkelerin hiçbirinde sağlık sektörü neoliberal kapitalist anlayışın gereği piyasanın isnafina bırakılmış değil. Bunun yanında Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve İtalya'da bunun tam tersi bir durum var. Bu ülkelerde devletin sağlık sektöründeki harcamaları son yıllarda ciddi oranda düşmüş ve neredeyse sağlık gibi yaşamsal bir konu piyasanın işleyişine bırakılmış durumda.

Sosyal mesafeyi koruma ve maske takmak gibi en basit önlemlerin başarılı olduğu ülkelerin bir diğer ortak özelliği ise toplumcu siyasi değerlerin bu ülkelerde daha güçlü olması. Aşırı bireyciliğin güçlü olduğu Anglo-Saxon ülkelerde insanlar en temel önlemleri uygulama noktasında gevşek davranıyorlar. Ekonomik daralmaya neden olursa da toplum sağlığını korumak adına ciddi tedbirlerin alınması toplumcu değerlerin güçlü olduğu ülkelerde daha kolay oluyor. Bu ülkelerde insanlar bireysel özgürlüklerinin kısıtlanmasına daha anlayışla yaklaşıyorlar. Teknolojik imkânların kullanılarak insanların fiziksel hareketlerinin gözlenmesi yönündeki pratikler toplumcu felsefenin hâkim olduğu ülkelerde daha kolay uygulanıyor. Güçlü devlet kapasitesi, güçlü toplumsal bağlar ve bireylerin refah ve güvenliğinin toplumun refah ve güvenliğinden geçtiğine dair düşünüş salgın sonrası dünyada daha da güçlenebilir.

Ahlak Sınavı

Bu süreçte insanların ciddi bir ahlak sınavı verdiklerine de şahit oluyoruz. Laik bireysel ahlak öğretisi insanların kendilerine yapılmasını istemedikleri bir şeyi başkalarına yapmamaları ya da kendileri aynı durumda olsalardı başkalarının kendilerine nasıl davranmalarını isterlerdi sorusunu sordularını önemli görür. Bu açıdan bakıldığında salgından etkilenme ihtimali düşük olsa da birçok kişinin salgından daha fazla etkilenme ihtimali olan insanları korumak adına

bireysel özgürlüklerini kısıtladıklarına ve alınan birçok kurala uyduklarını gördük. Bu durumun en önemli istisnası bireycilik ve faydacılık geleneklerinin güçlü olduğu Anglo-Saxon ülkelerde ortaya çıktı.

Sosyal Darvencilik öğretisi güçlü olanın ayakta kalması ve toplumun genelinin çıkarına olacaksa toplumun en zayıf halkasının gözden çıkarılabileceğini vadeder. Salgını kontrol altına almak adına alınan birçok tedbirin orta ve uzun vadede ciddi ekonomik krizler ortaya çıkaracağı ve bunun da toplumun büyük kesimini olumsuz etkileyeceğini iddia eden kesimler karantina ve ekonomik aktiviteleri durdurma yönündeki tedbirlere tepkiyle yaklaşıyorlar. Doğrudan uluslararası ilişkileri etkilemese de bu süreçte ortaya çıkan farklı ahlak anlayışlarının krizin yönetilmesi ve başarıyla sonuçlandırılması noktasında devletlerin performanslarını etkileyecek olması önümüzdeki yıllarda hangi devletlerin dünya siyasetinde daha başarılı olacaklarının öngörülmesinde ipuçları sunabilir.

Küresel Yönetişimde ABD-Çin Rekabeti ve Keskin Güç

Salgın sonrasında uluslararası siyasetin ne yönde everileceğine dair yapılan tartışmalarda altı çizilen en önemli noktalardan birisi bu süreçte Amerika Birleşik Devletleri'nin iyi bir küresel liderlik sınavı vermediği ve ABD'nin yumuşak gücünde ciddi erozyonlar yaşandığıdır. Salgın öncesi Obama'yla başlayıp Trump'la devam süreçte Amerika Birleşik Devletleri'nin küreselleşme süreci ve liberal uluslararası dünya düzenine olan bağlılığı ciddi şekilde sorgulanıyordu. Trump'ın "Önce Amerika" sloganı çerçevesinde benimsediği içe kapanmacı ve milliyetçi söylem ABD'ye yönelik kuşku ve korkuları ciddi oranda arttırmıştı. Dış politikada uluslararası örgütleri ve diğer çok- Taraflı iş birliği mekanizmalarını önemsemeyen Trump diğer devletlerle olan ilişkilerde daha çok zorlayıcı güç enstrümanlarından fayda uman bir lider. Ülkesinin Çin'e karşı olan politikasını "Çin'i dışlama", "Çin'i çevreleme" ve "Çin'den kopma" şeklinde yeniden tanımlayan Trump aynı zamanda liberal uluslararası dünya düzeninin yapı taşlarını sorguluyor. Bu yöndeki Amerikan politikalarının salgından sonra devam edeceği iddia edilebilir. Salgını en başta pek ciddiye almayan, sonrasında ise soruna diğer küresel aktörlerle koordinasyon temelinde çözüm aramayan ABD'nin salgın sonrası dünyada küresel liderliği daha fazla sorgulanabilir. ABD'ye yönelik olumlu algının en başta AB üyesi ülkeler olmak üzere birçok ülke nezdinde kötüye evrildiğini görüyoruz.

Salgın sırasında Çin'in gösterdiği performansa yönelik de ciddi eleştiriler oldu. Çin'in salgını ilk ortaya çıktığı devrede iyi yönetmediği hem kendi vatandaşlarından hem de diğer devletlerden bilgi gizlediği artık genel kabul gören bir durum. Krizin ileri aşamalarında ise sert ve merkezi tedbirlerle salgını kontrol altına almayı başaran Çin başlatmış olduğu medikal diplomasi faaliyetleriyle kendine yönelik olumsuz algıyı olumluya çevirmeye başladı. Başta AB üyesi ülkeler olmak üzere kendi bölgesindeki komşularına ve diğer kıtalardaki birçok ülkeye ciddi oranda tıbbi yardım gönderen Çin ABD'ye nazaran krizi daha iyi yönetmiş benziyor. "Yeni Dünya düzeninin başat aktörü Çin mi olacak?" sorusu artık daha sık soruluyor.

Her iki süper gücün krizden olumsuz etkilendikleri ve ekonomilerinde ciddi düşüşler yaşadıkları bir zaman diliminde geleceğe dair kesinliğe yakın öngörülerde bulunmak imkânsız olsa da COVID-19 salgınından önce var olan Amerika Birleşik Devletleri ile Çin arasındaki küresel güç araçları rekabetinin salgından sonra da artarak devam edeceğini söyleyebiliriz. “Yeni Soğuk Savaş” olarak adlandırabileceğimiz bu mücadelede askeri ve ekonomik güç tek belirleyici olmayacak. Kendi hikâyesini en etkili biçimde anlatan, gerekirse bu süreçte manipülatif yöntemleri kullanmaktan çekinmeyen ve son kertede en fazla takipçiye sahip olan ülke bu mücadeleden başarıyla çıkacak.

Salgından önce ABD ve Çin arasında epey sorun vardı: Ticaret savaşları, Amerika’nın askeri varlığının yarıdan fazlasını Çin’in merkezinde olduğu Doğu ve Güneydoğu Asya’ya konuşlandırması, Amerika’nın hem Avrupa Birliği hem de NATO’yu Çin’i yeni varoluşsal tehdit olarak tanımaya zorlaması, Çin’in Kuşak ve Yol Projesi kapsamında birçok ülkeyi kendine bağımlı kılma çabaları, ABD’nin Çin’i çevreleme stratejisi karşısında Çin’in bir yandan Rusya ile stratejik anlamda yakınlaşması diğer yandan da ABD’nin geleneksel Avrupalı ve Asyalı müttefiklerini kendi yanına çekme çabaları dikkat çekiyordu.

Küresel salgınla birlikte bunlara yeni rekabet alanları eklendi. Şu anda iki ülke arasında salgın sonrası ortaya çıkacak “Yeni dünya düzeninin lideri hangimiz olacak?” yarışı yaşanıyor. Amerika-Çin rekabetinin önemli bir unsuru hangisinin daha verimli bir ekonomik kalkınma modeli sunduğu olacak. Sağlık, sürdürülebilir kalkınma, çevresel problemler, açlık ve güvenlik gibi birçok alanda hangi süper gücün daha cazip bir yönetim modeli sunduğu merak edilecek. Belki iki süper güç arasındaki karşılıklı ekonomik bağımlılık azalacak, ama her biri küreselleşme sürecini kendi bölgelerinde canlandıracaklar. Bu durum hali hazırda Doğu ve Güneydoğu Asya’da çok belirgin. Çin’in bu bölgelerde kendi ekonomik havzasını yarattığını görüyoruz.

ABD ve Çin arasındaki küresel rekabette askeri güç kapasitesinden çok ekonomik ve yumuşak güç kapasitesi daha belirleyici olacak. Hangi süper gücün daha fazla müttefiki ve ortağı olduğu, salt askeri anlamda daha güçlü olduğundan daha önemli olacak. COVID-19 sonrası düzende yumuşak güç savaşları hızlanacak ve bu süreçte yumuşak güç artan oranda keskin güç şeklinde tanımlanacak.

Yumuşak güç ve keskin güç arasında önemli farklar var. Yumuşak güçte esas olan, sizin başkaları nezdinde sahip olduğunuz olumlu algının kendiliğinden otomatik olarak ortaya çıkması ve diğerlerinin sizi kendi rızalarıyla örnek almalarıdır. Yumuşak güçte karşı tarafı sizin istediklerinizi istemek ya da sizin gibi davranmak noktasında zorlayıcı ve ayartıcı uygulamalara başvurmazsınız. Bütün işi sahip olduğunuz cazibe ve başkalarında uyandırdığımız hayranlık duygusu yapar.

Şayet bu tarz bir cazibe kendiliğinden oluşmazsa, bazı devletler kendilerine yönelik algıyı olumlu yönde ortaya çıkarmak adına bazı adımlar atabilirler.

Birden fazla dilde yayın yapan medya organları üzerinden kendi hikâyelerini başkalarına anlatmak, ihtiyacı olan ülkelere karşılıksız yardım yapmak, kendi dili ve kültürünü başka ülke vatandaşlarına öğretmek amacıyla diğer ülkelerde kültür merkezleri açmak, başka ülke vatandaşlarını turist olarak çekmeye çalışmak, diğer ülke vatandaşlarının kendi ülkesinde eğitim almasını özendirmek, insani ve ahlaki bir dış politika takip ederek başkalarının dertleriyle dertlenmek bu adımlardan bazılarıdır.

Ülkelerin kendilerini başkalarına anlatma ve pazarlama çabalarının meşru ve inandırıcı görünmesi aslında o ülkelerin yumuşak gücünün etkisine bağlıdır. Aksi takdirde bu tarz faaliyetlerin propaganda olarak değerlendirilmesi ihtimali çok yüksektir. İnanırcılık, nesnellik ve samimiyet ise yumuşak gücün ortaya çıkmasında olmazsa olmaz şartlar olarak beliriyor. Yumuşak gücün başarısı, onun propaganda ve ucuz bir halkla ilişkiler çabası olarak algılanmamasına bağlıdır.

Bu süreçte önemli olan bir diğer nokta ise yumuşak güç devşirmeye çalışan aktörün kendisiyle meşgul olmasıdır; başkalarını karalamak, onların eksik ve zayıf yönlerini ortaya çıkarmak gibi bir derdinin olmaması gerekir. Hatta işin en hassas noktası da tam burasıdır. Sizin kendinizi anlatma çabalarınız ucuz propaganda olarak görülür ve siz kendinizi anlatmanın ötesine geçip başkalarını karalamaya ve onları sizden daha az meşru ve cazip aktörler olarak göstermeye çalışırsanız artık yumuşak gücün bitip keskin (sharp) gücün ortaya çıktığı aşamaya geçmişsiniz demektir.

Keskin güç uygulamalarının hedeflediği asıl amaç, kendi doğrularımızı ve hikâyemizi başkalarına kabul ettirmektir. Bunu da iyi planlanmış bir stratejik akılla yapmak gerekir. Kendinizi yüceltmek, başkalarını karalamak, bilgi kirliliği yaratmak ve bu süreçte ortaya çıkan kuru gürtültü ortamında kendi doğrularımızı en gerçek hikâyeye olarak sunmak, keskin güç uygulamalarının olmazsa olmazıdır. Kendi yanlışlarımızın üstünü örtmek, bunları asla tartışma konusu yapmamak, yanlış yapsanız bile bunun sizden değil başkalarının davranışlarından kaynaklandığını öne sürmek keskin güç uygulamalarında sıklıkla gördüğümüz pratiklerdir. Genel kanaat, hesap verebilme ve özgür tartışma pratiklerinin geçerli olduğu açık toplumlarda, liderlerin keskin güç odaklı politikaları kolayca uygulamadıklarıdır.

Bilgi ve gerçeklik üzerinde tekel kurmaya çalışmak günümüz uluslararası siyasetinde çok önemli olmaya başladı. Her türlü alternatif aracı kullanarak başkalarının sesini kısıp tek duyulan ses olmaya çalışmak, COVID-19 sonrası dünyada küresel güç rekabetlerinin seyrinde çok etkili olacak. Bunun emareleri zaten vardı ama salgın sürecinde daha fazla görmeye başladık.

Bu süreci kim daha iyi yönetti, kim küresel koordinasyon ve liderlik becerileri gösterme noktasında daha başarılı oldu, kim başkalarını da en az kendisi kadar düşünüp onlara ihtiyaçları olan tıbbi yardımları gönderiyor, kim başkalarının ekonomik refahını en az kendi ekonomik refahı kadar önemsiyor, kim komşusu

aç yatarken kendisi tok yatmıyor, kim başkalarının dertleriyle kendi dertleriy-miş gibi ilgileniyor, kim insanlığın geleceği noktasında daha iyi bir rol modeli sunuyor? Bu soruların sorulması, keskin güç savaşlarının daha da hızlanmaya başladığını gösteriyor. Bu süreçte kendini parlatmak kadar diğerlerini karalama da önemli. Ne söylediğinden ya da söylediğinin doğruluğundan ziyade söylediğine kaç kişinin inandığı keskin güç savaşlarında daha belirleyici oluyor.

Sonuç

Uluslararası arenada maddi gücün çok fazla aktör arasında paylaşıldığı günümüzde tek bir ülkenin ya da merkezin bilgi üzerine tekel kurma durumu ortadan kalktı. ABD liderliğindeki Batı hegemonyasının geçerli olduğu tek kutuplu dünya düzeninden hızlı bir şekilde uzaklaşıp kimine göre çok-kutuplu kimine göre de kutupsuz bir dünya düzenine geçiyoruz. 2008 yılında yaşanan küresel finans krizinin tetiklediği bu süreç COVID-19'la birlikte ivme kazandı.

Küreselleşmenin altın çağını yaşadığı tek kutuplu düzende yumuşak güç devşirmeye çalışmak anlamlıydı çünkü herkes aynı hedefe koşuyordu. Neyin doğru neyin yanlış olduğu noktasında kafalar daha netti. Neoliberal politikalar tek geçer akçe mertebesindeydi. Devletleri birbirinden ayırıştırarak ana unsur bu reçeteyi uygulama noktasında gösterecekleri performanslarıydı. Hedeflerin, standartların ve yöntemlerin nerdeyse evrensel tanımlandığı bu düzende cazibe odaklı yumuşak güç devşirmeye çalışmak anlamlıydı. Hâlbuki şimdi durum çok farklı. Çok-aktörlü, çok-kutuplu ve çok-hikâyeli günümüz uluslararası düzeninde masumiyet ve samimiyet odaklı yumuşak güç yerini hızlı bir şekilde keskin güç uygulamalarına bırakıyor.

Rusya ve Çin keskin güç uygulamalarında Batılı liberal demokratik ülkelere nazaran kesinlikle daha başarılılar. Başkalarını karalamak ve kendi lehlerine yönelik olumlu algı oluşturma noktasında stratejik düşünüp buna uygun hareket edebiliyorlar. Kapalı toplumlara ve güçlü merkezi devlet geleneklerine sahip olmak keskin güç savaşlarında önemli bir avantaj. Açık toplum geleneğinden gelen Batı toplumları bu süreçte daha fazla zorlanıyorlar. Dış manipülasyonlara daha fazla maruz kalıyorlar. AB varoluşsal bir yaşam mücadelesi verirken ABD ve Çin arasında yaşanan keskin güç savaşlarının en önemli cep-helerinden birine de dönüşmüş durumda.

AB ülkelerinin, Amerika ve Çin arasında yaşanmakta olan yeni Soğuk Savaş'ta alacakları tutum bu savaşın kazananını belirlemede önemli olacak. Buna mukabil salgını kontrol altına alma ve yenme sürecinde ABD Başkanı Donald Trump ve Çin Devlet Başkanı Şi Jinping yönetimlerinin performansı bu savaşın kazananını belirleyen ana etken olacak. Trump'ın başarısızlığı ve Jinping'in kısmi başarısı üzerine ortaya çıkan manzara ilk etapta Çin'in lehine bir durum ortaya çıkarıyorsa da Amerika'nın açık toplum karakterinin ona sunduğu avantajları yabana atmamak gerekiyor. Önümüzdeki süreçte Çinli ve Amerikalı yöneticiler ve kanaat önderleri kendi ülkelerinin ekonomik, siyasi ve toplumsal modellerini daha sık anlatıp taraftar ve takipçi sayılarını arttırmaya çalışacaklar.